

ДУГЛАС АДАМС

АЎТАСПЫНАМ
ПА ГАЛАКТЫЦЫ

Пераклад з ангельскай
Паўла Касцюкевіча

ЛОГВІНАЎ

Муниципальныя службы намагаюцца зруйнаваць твой дом, каб пабудаваць на яго месцы новы аўтамабільны праезд, а галактычныя камунальнікі, пракладаючы міжзоркавую трасу, у сваю чаргу, мерацца ўчыніць тое самае з тваёй планетай. Самая пара ўцякаць з роднай
Зямелькі!

Увазе чытача прапануецца сусветнавядомы раман брытанскага пісьменніка і сцэнарыста
Дугласа Адамса (1952–2001).

“Аўтаспынам па Галактыцы” – адна з вярышняў жанра іранічнай фантастыкі.

ISBN 978-609-8147-06-3

Copyright © Serious Productions Ltd, 1979

© Павал Касцюкевіч, пераклад на беларускую мову, 2015

© Logvino Literaturos namai, 2015

Джоні Броку, Клер Горст
ды ўсім іншым жыхарам Айлінгтана ў падзяку
за гарбату, спагаду і канапу

УСТУП

Далёка-далёка, проці ліха на ўзгорачку, у непапулярным кутку Усходняга рукава Галактычнай спіралі вісіць сабе блякла-жоўтае сонца сціплых памераў.

Вакол яго на адлегласці блізу ста сарака дзевяці мільёнаў кіламетраў круціцца някідкая, блакітна-зялёная планетка, чые разумныя формы жыцця настолькі прымітыўныя, што дагэтуль лічаць электронны гадзіннік эпахальным вынаходствам.

Гэтая планета мае — ці, дакладней, мела — адну праблему: досыць працяглы адцінак часу ладная частка ейных насельнікаў пачувалася нешчасліва. Гэтую праблему спрабавалі рашыць мноствам спосабаў, але большасць спосабаў была завязаная на перамяшчэнні ў прасторы маленькіх зялёных паперак — што не можа не выклікаць здзіўлення, бо, па вялікім рахунку, нешчаслівымі былі зусім не паперкі.

Такім парадкам, праблема засталася: шмат людзей паводзілася мярзотна і выглядала мізэрна — у тым ліку і шчаслівыя ўладальнікі электронных гадзіннікаў.

Ладны адсотак зямлян усё больш і больш схіляўся да думкі, маўляў, чалавецтва ўсё-ткі ўпарола вялікую памылку, першай справай спусціўшыся з дрэваў. Сярод людзей былі і тыя, хто сцвярджаў, што само карасканне на дрэвы было няўдалым крокам, і таму нават вылазіць з акіянаў было не варта.

І вось аднойчы ў чацвер, блізу дзвюх тысяч гадоў пасля таго, як аднаго хлопца прыбілі цвікамі да дрэва за заўвагу, маўляў, як жа гэта здорава дзеля разнастайнасці пабыць крыху прыязным да іншых, адна дзяўчына, якая самотна сядзела ва ўтульнай кавяраньцы Рыкмансворта, раптам усвядоміла, што ўвесь гэты час дзеілася не так. Яна знянацку зразумела, якім чынам нашая планета можа зрабіцца прыемным і шчаслівым куточкам. «На гэты раз, — мроіла дзяўчына, — усё пойдзе належным чынам: усё спрацуе і нікога больш не спатрэбіцца ні да чаго прыбываць».

Аднак, на вялікі жаль, перш чым яна паспела ўзняцца і паведаміць каму-кольвек пра сваё адкрыццё па тэлефоне, здарылася жахлівая і недарэчная катастрофа, і дзявочая ідэя загубілася назаўжды.

Але гэтая гісторыя не пра дзяўчыну.

Гэтая гісторыя пра жахлівую і недарэчную катастрофу ды сякія-такія яе наступствы.

А яшчэ гэтая гісторыя пра кнігу — «Падарожную кніжку для аматараў Галактычнага аўтаспыну» — незямное выданне, ніколі не друкаванае на Зямлі. У дадатак, гэтай «Падарожнай кніжкі» — да жахлівай

катастрофы – не бачыў (і не чуў пра яе) ніводны зямлянін.

Тым не менш, гэта адметная кніга.

Больш за тое, гэта, відаць, самае ўдалае выданне сярод усіх, што пабачылі свет у буйных выдавецтвах Малой Мядзведзіцы, пра якія ніводны зямлянін не чуў таксама.

Акрамя мастацкіх вартасцяў гэтая кніга мела камерцыйны поспех, пабіўшы такія бестселеры, як «Зорны Дамастрой» і «Друіды страляюць ва ўпор». «Падарожная кніжка» прадавалася лепей за «Пустку пад белымі крыламі: 50 рэчаў, якімі можна заняць сябе ў міжпланетным лайнеры», і выклікала нашмат больш дыскусіяў за трылогію філасофскіх хітоў Валенштайн-Акудовіца «На якім этапе Бог памыліўся?», «Яшчэ трохі пра найвялікшыя пралікі Бога» і «Хто ён такі, гэты Бог?».

У шмат якіх больш расслабленых цывілізацыях Усходняга краю Галактыкі «Падарожная кніжка для аматараў Галактычнага аўтаспыну» ўжо забрала ў Вялікай Галактычнай Энцыклапедыі ганаровае званне Афіцыйнай Крыніцы Мудрасці і тытул Агульнагалактычнай Скарбніцы Ведаў. Хоць у «Падарожнай кніжцы» і сустракаецца шмат лакунаў і яна змяшчае – варта прызнаць – безліч факталагічных памылак (ці, прынамсі, сур'ёзных недакладнасцяў), аднак яе ўсё ж лічаць аўтарытэтнейшай і грунтоўнейшай за «Энцыклапедыю», галоўным чынам, з дзвюх прычынаў.

Па-першае, яна крышачку таннейшая.

Па-другое, на сваёй вокладцы «Падарожная кніжка» змяшчае слова «СПАКУХА!», надрукаванае вялізным, прыемным воку шрыфтам.

Аднак гісторыя пра гэты жахлівы, недарэчны чацвер, яго надзвычайныя наступствы і тое, як гэтыя наступствы шчыльна спляліся з апісанай вышэй кнігай, пачынаецца вельмі праявічна.

Пачынаецца яна з дома.

Дом стаяў на невялікім адхоне ў самым канцы вёскі. Стаяў наводшыбе, і з яго адкрываўся краявід на неабсяжныя гоні Заходняга графства.

Далібог, дом як дом. Яго пабудавалі гадоў трыццаць таму, — ці то квадратны, ці то круглы. Мураваны з цэглы, дом меў чатыры акны і няясныя прапорцыі.

Ці цешыў той дом вока мінакоў? Ды наўрад ці.

Адзінай асобай, якой дом падаваўся адметным ува ўсіх аспектах, быў мужчына па імені Артур Дэнт, і тое толькі таму, што ён, як высвятляецца, быў адзіным, хто ў доме жыў. Артур Дэнт жыў у ім гады тры, з таго самага часу, як пераехаў з Лондана, паколькі той яго нерваваў і раздражняў. Артуру таксама было трыццаць гадоў, ён меў чорныя валасы і быў не ў ладах з самім сабою. Ягоны душэўны спакой найбольш трывожыла тое, што людзі безупынку пыталі ў яго, з якое прычыны ён выглядае гэтак устрывожана. Працаваў Артур на мясцовым радыё, а гэты занятак,

як ён любіў казаць сваім сябрам, не нейкае абы-што, як яны прывыклі сабе думаць. Так яны і думалі — сябры рабілі рэкламістамі.

З вечара ў сераду ішла моцная зліва, вуліцу затапіла граззю, але ў чацвер ранкам вызірнула сонца, кідаючы на Артураву камяніцу зыркія промні, як высветліцца далей, у апошні раз.

Артур неяк не ўзяў да галавы, што гарадская ўправа хоча зруйнаваць ягоны дом і пабудаваць на тым месцы праезд.

У чацвер а восьмай ранку Артур пачуваўся не вельмі што. Прачнуўся, як у тумане, і падняўся з ложка, як у тумане пахадзіў-паторкаўся па пакоі. Адчыніў акно, убачыў бульдозер, знайшоў тэпці і паклёпаў у лазенку мыцца.

Зубную пасту на шчотку — чвяк! Чысцім.

Люстэрка на ваннай шафцы глядзіць у столь. Ён папраўляе яго. Люстэрка на якую хвілю праз паказвае вакно лазенкі і другі бульдозер. Ужо ўсталяванае як мае быць, люстэрка дэманструе Артуру ягоную шчэць. Артур голіцца, потым спалосквае твар, выціраецца ручніком і клэпае ў кухню па які прыдатны для закідання ў рот ласунак.

Імбрык, вада, лядоўня, малако, кава. Млосна.

У нейкае імгненне слова «бульдозер» павандравала праз мазгавыя клеткі Артура, шукаючы, да чаго б там прыляпіцца.

Бульдозер за кухонным акном быў досыць буйным экзэмплярам.

Артур уперыўся ў яго.

«Жоўты», — падумаў ён і паклёпаў у спальню апранацца.

Мінаючы лазенку, завітаў туды выпіць вялікую шклянку вады. Потым яшчэ адну. Артур пачаў нават падазраваць, што пакутуе на пахмелле. Скуль гэта, ні з пушчы ні з поля, пахмелле? Можа, ён учора браў чарку?

Цалкам можа быць. Ён злавіў у ванным люстэрку бліскучы адбітак.

«Жоўты», — падумаў ён і паклёпаў далей — у спальню.

Пастаяў-падумаў. «Карчма! — узгадаў ён. — Госпадзе, далібог, карчма!» Ён цьмяна прыгадваў, як на штосьці злаваўся, на штосьці, што тады падавалася важным. І ён, здаецца, казаў пра гэта людзям, тлумачыў папулярна, з усімі дэталямі: самая ясная карцінка ў памяці — шклянныя позірккі іншых людзей. Нешта пра новы праезд, пра які ён тады толькі даведаўся. Праезд, высвятляецца, быў у распрацоўцы не адзін месяц, але, здаецца, ніводная жывая душа пра яго не чула.

Ніводная — проста камедыя! Ён зрабіў вялікі глыток. Ідыятызм! Каму пры цвярозым розуме трэба хуткасны праезд? Гарадская ўправа не мае права... Ідыятызм!

Божа, якое мярзотнае яго мучыць пахмелле! Ён глянуў у люстэрка, што мацавалася на дзверках шафкі. Высалапіў язык. «Жоўты», — падумаў ён. Слова «жоўты» стала вандраваць у ягонай галаве, шукаючы, да чаго б там прыляпіцца.

Праз пятнаццаць секунд Артур ужо быў знадворку, лежачы перад вялікім жоўтым бульдозерам, які прасоўваўся па садовай сцежцы.

* * *

Спадару Л. Просэру, як той казаў, нішто чалавечае не было чужое. Іншымі словамі, спадар Просэр уяўляў сабою двухногую форму жыцця на вугляроднай аснове, якая вядзе радавод ад малпаў. Калі канкрэтней — спадар Просэр меў сорок гадоў, пульхнае ды прысадзістае цела, а таксама працу ў гарадской управе. Досыць цікавая акалічнасць: хоць сам спадар Просэр быў не ў курсе, але ён быў прамым нашчадкам Чынгіз Хана па мячы. Аднак напластаванне пакаленняў і змяшэнне расаў гэтак перакартавалі ягоныя гены, ажно спадар Просэр страціў усе заўважныя рысы мангалоіда. Ці не адзіныя рудыменты, што дасталіся спадару Просэру ад магутнага продка, — ягоная яўная плячыстасць на живот і моцная цяга да маленькіх футравых шапчак.

Разам з тым спадара Просэра ні ў якім разе нельга было назваць адважным ваяром: ён быў хутчэй знерваваным і ўстурбаваным абываталем. Сёння яго асабліва нервалава і ўстурбоўвала з'яўленне рэчаў, якія ўносілі разлад у ягоную працу. Працай жа спадара Просэра было пракантраляваць, каб дом Артура Дэнта знік з месца будучага праезду да заходу сонца.

— Кіньце вы, спадару Дэнце, дурное! — прамовіў спадар Просэр. — І падымайцеся. Вам ну ніяк не

перамагчы. А бясконца ляжаць перад бульдозерам няможна.

Ён паспрабаваў надаць вачам пачварнага бляску, але вочы не падпарадкаваліся.

Артур, які ляжаў у гразюцы, хлюпнуў у адказ.

— Я вас не баюся! — загаласіў ён. — Мы яшчэ пабачым, хто першы заржавее.

— Баюся, вам давядзецца змірыцца, — сказаў спадар Просэр, мацаючы футравую шапачку і круцячы яе ў сябе на макаўцы, — гэты праезд мусіць быць пабудаваны, і ён будзе пабудаваны!

— Упершыню пра гэта чую, — адказаў Артур. — І нашто яго будаваць?

Спадар Просэр крыху пагразіў пальцам, потым спыніў рух і прыбраў руку.

— Як навошта?! — здзіўся ён. — Гэта ж праезд!

Праезд — гэта прыстасаванне, якое дазваляе некаторым людзям з вялікай хуткасцю перанесціся з пункта А ў пункт Б, тым часам як іншыя людзі з такой самай хуткасцю шмыгаюць з пункта Б у пункт А. Людзей, якія жывуць у пункце В, што стаіць размешчаным якраз на паўдарозе паміж двума вышэй прыгаданымі пунктамі, часта здзіўляе, што ж такога файнага ў пункце А, раз так шмат людзей з пункта Б гэтак прагне трапіць у яго, і што ж такога файнага ў пункце Б, раз так шмат людзей з пункта А гэтак прагне трапіць у яго? Звычайна людзі з пункта В жадаюць, каб людзі з пунктаў А і Б раз і назаўжды пастанавілі для сябе, дзе ж яны, кадук іх бяры, хачелі б знаходзіцца!

Спадар жа Просэр хацеў знаходзіцца ў пункце Г. Пункт Г не меў акрэсленых каардынатаў ды мог знаходзіцца ў любым прымальным месцы, але адзіная ўмова — ён мусіў быць страшэнна далёка ад пунктаў А, Б і В. Спадар Просэр хацеў бы мець які файны катэдджык у пункце Г, са старадаўнімі баявымі сякерамі на дзвярах, і бавіць ладны кавалак свайго часу ў пункце Д, які з'яўляўся б найбліжэйшай да пункта Г піўніцай. Ягоная жонка, ясная рэч, жадала на дзверы ерусалімскую ружу, але ён настойваў на баявых сякерах. Спадар Просэр не ведаў, чаму ў яго без дай прычыны завялося такое жаданне — але ж падабаюцца сякеры, хоць ты рэж.

Ад здзеклівага ашчэру бульдазерыстаў спадару Просэру ў шчокі ўдарыла чырвань. Ён перанёс вагу з адной нагі на другую — аднак зручней яму не зрабілася. Хтосьці тут страшэнна не адпавядаў занямай пасадзе, і ён маліўся да Бога, каб гэтым кімсьці не палічылі яго.

Спадар Просэр сказаў:

— Слухайце, спадару Дэнце, вы ж маглі выказаць свае пратэст і незадавальненне ў належны час.

— У належны час?! — раз'ятрыўся Артур. — Належны час? Першы раз я пачуў пра знос учора, калі работнік управы прыйшоў да маіх дзвярэй. Я спытаў яго, можа, ён адмыслова прыехаў, каб памыць мне вокны, а той адказаў, што не, паколькі мэтай ягонага візіту было збурыць мой дом. Вядома, адразу ён не прызнаўся. Дзе там! Спярга памыў пару шыбаў і спагнаў за іх пяцёрку. І толькі тады расказаў пра ўсё.

— Але паслухайце, спадару Дэнце, планы забудовы былі даступныя ў найбліжэйшай праектнай канторы апошнія дзевяць месяцаў!

— Ага, як толькі ўчора вечарам я пачуў пра знос, дык адразу паляцеў зірнуць на тыя планы. І каб жа вы парупіліся прыцягнуць да гэтага паведамлення ўвагу! У сэнсе, каб проста прыйсці да жыльцоў і паведаміць наўпрост.

— Але ж планы забудовы віселі навідавоку...

— «Навідавоку»? Надоечы, каб знайсці іх, я мусіў спусціцца ў сутарэнне вашай канторы.

— Так, менавіта там у нас вісяць дошкі аб'яваў.

— Мне спатрэбіўся ліхтарык...

— А, сапраўды! Там, напэўна, лямпачку скралі...

— ...Ага, і сходзі таксама.

— Аднак, паслухайце, вы ўсё ж знайшлі абвестку?

— Ага, знайшоў, — пагадзіўся Артур. — Яна сапраўды вісела на дошцы аб'яваў. Дошка ляжала на днішчы шафы, увапхнутай у закінуты клазет, на дзвярах якога красаваўся надпіс: «Асцярожна, леапарды!»

Па-над зямлёю праплыла хмара, адкінуўшы цень на ляжачага Артура, які ўзлокціўся ў стылай гразюцы. Хмара таксама кінула цень на Артураў дом.

Спадар Просэр насупіўся.

— І каб жа было што бараніць.

— Вельмі перапрашаю, але мне мой дом даспадобы.

— Праезд вам таксама спадабаецца.

— Завалі зяпу! — не вытрымаў Артур. — Завалі зяпу і шкындзёхай адсюль! І не забудзь забраць свой паганы праезд з сабою. Права ў цябе няма, і ты гэта ведаеш.

Рот спадара Просэра пару разоў адкрыўся і закрыўся, а мозг яго запоўніўся невытлумачальнымі, але страшэнна прыемнымі для спадара Просэра карцінкамі Артуравай камяніцы, якую прагна жэр агонь, а таксама выявай самога Артура Дэнта, які з лямантам уцякае ад палаючых руін, а са спіны ў яго тырчыць як найменей тры таўшчэзныя дзіды. Спадара Просэра часцяком вярэдзілі ды парадкам нервавалі падобныя карцінкі. На якое імгненне ён збянтэжыўся, але ўрэшце сабраў свае сілы разам.

— Спадару Дэнце, — прамовіў ён.

— Так, слухаю! — адгукнуўся Артур.

— Прапаную вашай увазе крыху карыснай інфармацыі. Ці ведаеце вы, спадару Дэнце, што зробіцца бульдозеру, калі я пушчу яго проста на вас?

— І што? — пацікавіўся Артур.

— Нічагуткі, — адказаў спадар Просэр, шалеючы ад пытання, чаму ягоны мозг запаланілі полчышчы патлатых коннікаў, якія хорам крычаць на яго.

* * *

Па досыць цікавым збегу акалічнасцяў слова «нічагуткі» — гэта таксама адказ на пытанне: «Што ведае нашчадак малпаў Артур Дэнт пра паходжанне аднаго са сваіх найлепшых сяброў, які, у сваю чаргу, не паходзіць ад малпаў і, у дадатак, прыляцеў з планеты Бетэльгейзэ-5, а не прыехаў з ірландскай вёскі Гілфард, як ён усіх пераконваў?»

Артур Дэнт быў абсалютна не ў курсе. Гэты Артуравы іншاپланетны сябар прыбыў на Зямлю гадоў пятнаццаць таму. Сябар пнуўся цалкам зліцца з зямным грамадствам — і, вярта заўважыць, з немалым поспехам. Напрыклад, ён прабавіў усе пятнаццаць гадоў, удаючы беспрацоўнага актора, і гэтае маскаванне было досыць праўдападобным.

Аднак, маскуючыся, сябар зрабіў адну прыкрую памылку, якую, збірай ён звесткі пра Зямлю руплівей і даўжэй, можна было б абмінуць. Інфармацыя, што прыхапкам назапасіў Артуравы сябар, прывяла яго да выбару імені і прозвішча Фольксваген Гольф: ён зрабіў выснову, што такое спалучэнне было вельмі пашыраным на Зямлі, а таму гучала звыкла і някідка.

Фольксваген Гольф быў высокага росту, але не настолькі, каб гэта кідалася ў вочы. Рысы яго твару вылучаліся прывабнасцю, але прывабнасцю памяркоўнай. Валасы ў яго былі кучаравыя і рудаватыя. Іх ён зачэсваў назад на скронях. Ягоная скура, здавалася, была сцягнутая з носа і падбароддзя да патыліцы. У знешнасці Фольксвагена Гольфа пракідвалася нешта дзіўнае, але было цяжка сказаць, што менавіта. Можа быць, тое, што ён недастаткова часта міргаў. І калі вы заводзілі з Фольксвагенам Гольфам гутарку, дык праз каторы час вашыя вочы пачыналі слязіцца міжволі, як бы за яго.

Ці, можа, дзіўным было тое, што ён усміхаўся крыху зашырокай усмешкай, робячы гнятлівае ўражанне, што ён вось-вось учэпіцца суразмоўцу ў шыю?

Большасць ягоных зямных сяброў лічылі Фольксвагена эксцэнтрычным, але бяскрыўдным хлопцам — бязладным п'янюком з дзіўнаватымі манерамі. Напрыклад, ён мог няпрошаным госцем прашыцца на студэнцкую вечарыну, набрацца як жаба гразі і пачаць строіць здзекі з кожнага сустрэтага там астрафізіка, пакуль яго гвалтоўна не выпіхвалі за парог.

Часам Фольксвагена Гольфа апаноўваў дзіўны неспакой — ён ускідаў вочы і, усё роўна як загіпнатызаваны, упіваўся вачыма ў неба, пакуль яго не перарывалі пытаннем, што ён тут робіць. На імгненне Фольксваген бянтэжыўся, потым разнявольваўся, і яго твар аквечвала хцівая ўсмешка. «Ды так, шукаю лятучыя талеркі...» — мог пры гэтым пажартаваць ён, а суразмоўцы, у сваю чаргу, маглі засмяцца ў адказ і пацікавіцца, якія канкрэтна лятучыя талеркі ён шукае?

— Зялёныя! — мог тады адказаць Фольксваген з гарэзлівай усмешкай, рагатнуць і раптоўна паімчацца да найбліжэйшага бара, каб заказаць там неймаверную колькасць алкаголю.

Гэткія вечары зазвычай канчаліся паскудным чынам. Фольксваген замаўляў віскі, зашываўся ў зацішны куток бара з якой-небудзь дзяўчынай і няўцямна ёй тлумачыў, што, па шчырасці, колер лятучых талерак — гэта не так важна.

Пасля адведзінаў бара, хістаючыся на начных вулках, азяблы, ён мог спытаць сустрэчных палісменаў, ці ведаюць яны, як праехаць да Бетэльгейзэ.

Палісмэны зазвычай адказвалі нешта кшталту: «Ляцеў бы ты, сэр, дадому-дахаты, і ў рэактыўным рэжыме».

— Я прыкладаю ўсе намаганні паследаваць вашай парадзе, даражэнькія, са скуры вылузваюся, — вось што нязменна адказваў у такіх выпадках Фольксваген Гольф.

Насамрэч Фольксваген Гольф высочваў у начным небе лятучую талерку абсалютна любой канфігурацыі і колеру.

Прычына, па якой Фольксваген казаў, што яго цікавяць менавіта зялёныя талеркі, была ў тым, што зялёныя — традыцыйны колер касмічных караблёў бетэльгейзіянскай гандлёвай выведкі.

Фольксваген Гольф ужо страціў надзею на тое, што хоць якая лятучая талерка прашмыгне побач, бо пятнаццаць гадоў — гэта захрас дык захрас, асабліва калі гаворка пра такую глухую багну, як Зямля.

Фольксваген жадаў, каб талерка прыбыла як мага хутчэй, бо ведаў, як галасаваць і як затрымліваць гэты транспартны сродак, а таксама як на хаду з яго выскокваць. Ён ведаў, як убачыць дзівосы Сусвету менш чым за трыццаць альтаірскіх талераў на суткі.

Насамрэч Фольксваген Гольф быў вандроўным карэспандэнтам, кантрыбутарам «Падарожнай кніжкі для аматараў Галактычнага аўтаспыну», выдання абсалютна выбітнага і вартага прачытання.

* * *

Чалавечыя істоты — вялікія прыстасаванцы, і таму яшчэ да абеду жыццё ў ваколіцах Артуравага дома вярнулася да нетаропкай руціны. Артуру выпала роля ляжачага пратэстоўца: ён заглыбіўся ў гразюку, раз-пораз патрабуючы адваката, маму ці, на блягі канец, добрую кніжку. Спадар Просэр увайшоў у ролю адказнага па ідэалагічнай працы. Гэтая роля вымагае прадукавання бяздоннай гаварнечы з мэтай пераканаць, а таксама патрабуе правядзення лекцыяў на тэмы: «Памяркоўная большасць — усё, адмарожаная меншыня — нішто», «Аб элегантнай перамозе прагрэсу», «Не вы першы, не вы апошні», «За квітнеючую і стабільную магістраль», да таго ж падбухторвае на ўжыванне ўсялякіх іншых рытарычных хітрыкаў і красамоўных пагрозаў. Кіроўцам бульдозера выпала не менш папулярная роля статыстаў — ім трэба было сядзець побач і, спажываючы каву, круціць прафсаюзнае заканадаўства, прыкідваючы, як павярнуць увесь гэты вэрхал на сваю фінансавую карысць.

Зямля няспешна рухалася па сваёй штодзённай арбіце.

Сонца пачало высушваць гразюку, у якой ляжаў Артур.

На яго зноўку наплыў цень.

— Прывітанне, Артуру, — сказаў цень.

Артур, узняўшы голаў і прымружыўшыся ад зыркага сонца, са здзіўленнем убачыў постаць Фольксвагена Гольфа, якая навісала над ім.

— Фольксвагене! Здароўкі, як яно?

— Дзякуй, непагана, — адказаў Фольксваген. — Слухай, ты цяпер заняты?

— «Заняты»?! — выгукнуў Артур. — Ну, хіба трэба крыху паляжаць перад гэтымі бульдозерамі, паколькі яны адразу сунуцца руйнаваць мой дом, як толькі я падымуся. Але, акрамя гэтага... у прынцыпе... дык не вельмі заняты... А што такое?

На Бетэльгейзэ сарказм — невядомы пафас, таму Фольксваген Гольф часцяком не заўважаў яго, — дзеля гэтага ён мусіў як след засяроджвацца.

Таму Фольксваген адно сказаў:

— Добра, тады дзе мы можам пагаманіць?

— Чаго?! — перапытаў Артур Дэнт.

Здавалася, на колькі секунд Фольксваген перастаў заўважаць Дэнта і ўперыў вочы ў неба, усё роўна як нейкі трус, які вось-вось перамахне шашу перад аўтамабілямі. Потым Фольксваген хапатліва сеў на кукішкі ля Артура.

— Нам трэба пагаварыць, — рашуча сказаў ён.

— Файна, — адказаў Артур, — гавары.

— І выпіць, — дадаў Фольксваген. — Жыццёва неабходна, каб мы выпілі і пагаварылі. Зараз жа! Хадзем у вясковую піўніцу.

Ён зноў глянуў у неба, знерваваны, устурбаваны чаканнем.

— Слухай, ты што, не дапяў?! — загаласіў Артур. Ён паказаў пальцам на Просэра. — Гэты чалавек хоча зруйнаваць мой дом!

Фольксваген збянтэжана зіркнуў на спадара Просэра.

— Ясна, зразумела... Але ж ён можа зрабіць гэта і ў тваю адсутнасць? — запытаўся ён.

— Але ж я не хачу, каб ён гэта рабіў!

— А-а...

— Ды што з табой, Фольксвагене, такое?!

— Нічога. Нічога асаблівага. Паслухай мяне — я мушу распавесці табе самую важную навіну за ўсё тваё жыццё. Яе трэба паведаміць зараз, і зрабіць гэта ў карчме «Конь і конях»...

— Чаму?!

— ...бо пасля такой навіны табе давядзецца моцна заліць вочы.

Фольксваген уперыўся ў Артура, і Артур са здзіўленнем адчуў, што яму напраўду вельмі хочацца пайсці ў карчму.

Ён не ведаў, што гэта здарылася дзякуючы старой застольнай гульні, у якую Фольксваген навучыўся гуляць у касмічных партах, што абслугоўвалі мандранітавыя капальні планеты Салізорск. Гульня нечым нагадвае зямныя «глядзелкі» і праходзіць наступным чынам: два спаборнікі садзяцца за стол адзін насупраць аднаго, і перад кожным ставяць па пустой шклянцы.

У сярэдзіне стала ставяць бутэльку віскару «Ку-Палёнка», які ўнесмяроціла старадаўняя песня салізорскіх шахцёраў:

«Ку-Палёнкi», «Ку-Палёнкi» поўныя бочкі,

Поўныя бочкі на тры абадочкі.

Тыя бочкі ды ў садочку мы ўсю ноч глушылі,

Мы ўсю ноч глушылі, тут нас і рашылі...

Абодва саборнікі засяроджваюць волю на бутэльцы і робяць намаганне нахіліць яе, каб наліць віскі ў шклянку апанента. Апанент жа ў выпадку такога развіцця падзеяў абавязаны будзе яе выпіць.

Потым бутэльку напаўняюць наноў. Пасля гуляецца яшчэ адна партыя. І яшчэ адна.

Прайграўшы аднойчы, вы, пэўна, будзеце працягваць прайграваць, бо адзін з эфектаў уздзеяння «Ку-Палёнкi» на арганізм — аслабленне тэлепсіхічных здольнасцяў.

Калі вызначаная наперад колькасць шклянак будзе выпітая, пацярпелы паразу павінны выканаць фант, які зазвычай мае фізіялагічна непрыстойны характар.

Фольксваген Гольф заўсёды гуляў на паразу.

* * *

Фольксваген не зводзіў позірку з Артура, які пачаў быў думаць, што, можа, ён сапраўды мае неадольнае жаданне пайсці ў «Конь і конях».

— Але што будзе з маім домам? — пацікавіўся ён жаллівым галаском.

Фольксваген перавёў позірк на спадара Просэра, і раптам яска азарэння выбліснула ў ягонай галаве.

— Гэты спадар хоча пабурыць твой дом?

— Так, яны хочуць пабудаваць замест яго...

— Але гэтага ён зрабіць не ў стане, бо ты лёг перад бульдозерамі?

— Так, і яшчэ...

— Я перакананы, што мы зможам прыйсці да сякіх-такіх кампрамісаў, — сказаў Фольксваген.

— Выбачайце! — паклікаў ён спадара Просэра.

Спадар Просэр (які цяпер вымушаны быў абмяркоўваць з прадстаўніком бульдазерыстаў, ці не нанёс Артур Дэнт сваімі дзеяннямі шкоды разумоваму здароўю бульдазерыстаў ды колькі ім трэба будзе заплаціць у выпадку, калі факт прычынення шкоды іхняму здароўю пацвердзіцца) азірнуўся.

Ён быў здзіўлены і крышачку ўстурбаваны, убачыўшы, што да Артура далучаюцца людзі.

— Так, слухаю? — азваўся ён. — Ці вярнуўся спадар Дэнт да здаровай развагі?

— А ці можна на момант дапусціць, што не вярнуўся? — перапытаўся Фольксваген.

— Ну і?.. — выдыхнуў спадар Просэр.

— І ці можам мы дапусціць таксама, — працягваў Фольксваген, — што ён застанецца на гэтым месцы да вечара?

— І?..

— І, знакам тым, вашыя людзі ўвесь дзень будуць стаяць наўкола ў поўным бяздзеянні?

— Цалам верагодна, цалкам верагодна...

— Добра. І калі вы можаце ўявіць гэтую карціну, дык тады сам Артур, што ляжыць тут, робіцца вам без патрэбы?

— Чаго-чаго?

— Артур Дэнт тут вам больш не патрэбны, так? — паўтарыў Фольксваген цярдліва.

Спадар Просэр паварушыў мазгамі.

— Так, праўда, не настолькі патрэбны... — вымавіў ён.

— Патрэбы ў ім няма.

Спадар Просэр устрывожыўся. Ён падумаў, што словы аднаго з іх дваіх пазбаўленыя ўсякага сэнсу.

Фольксваген сказаў:

— Дык калі вы прымеце гэта як дадзенае, то ён і я зможам выслізнуць на паўгадзінкі ў карчму. Як вам такі план?

Спадар Просэр падумаў, што план абсалютна касамозгі.

— Талковы такі план, — сказаў ён упэўненым тонам, губляючыся ў здагадках, каго гэта ён хоча ўпэўніць.

— І калі вы пазней самі захочаце перадыхнуць і хуценька адскочыць па справах, — дадаў Фольксваген, — дык мы заўжды, у сваю чаргу, зможам вас прыкрыць.

— Дзякуй вялікі, — сказаў спадар Просэр, які больш не ведаў, як трэба гуляць у гэтую гульню. — Дзякуй вялікі. Ага, гэта вельмі прыемна чуць.

Ён насупіўся, потым усміхнуўся, потым паспрабаваў рабіць і тое, і тое адначасова, забытаўся, схапіўся за казырок сваёй футровай шапачкі і пачаў сутаргавата круціць яе на макаўцы. З усяго сказа-нага яму было зразумела адно — ён толькі што перамог.

— Дык вось... — працягваў Фольксваген Гольф. — Ці не былі б вы так ласкавы падысці сюды і легчы...

— Чаго?! — перапытаў спадар Просэр.

— Ой, прашу прабачэння, — сказаў Фольксваген.

— Магчыма, я не да канца ўсё патлумачыў. Бо нехта ж мусіць легчы перад бульдозерам наўзамен. У адваротным выпадку, баюся, не застанецца нічога, што магло б зашкодзіць бульдазерыстам рушыць простаў наводкай на дом спадара Дэнта.

— Чаго?! — зноў перапытаў спадар Просэр.

— Усё вельмі проста, — працягваў тлумачыць Фольксваген. — Мой кліент спадар Дэнт сказаў, што спыніць ляжанне ў гэтай гразюцы пры адной-адзінай умове: яго месца зоймеце вы.

— Што ты вярзеш? — спытаў Фольксвагена Артур, але той штурхануў яго ботам, маўляў, памаўчы.

— Вы хочаце, каб я падышоў... — уголас сабе самому пачаў вымаўляць гэтую новую ідэю спадар Просэр, — і лёг у гразюку?

— Так.

— Перад бульдозерамі?

— Так.

— Замест Артура Дэнта?

— Так.

— У гразюку?

— У... як вы выразіліся, гразюку.

Як толькі спадар Просэр уцяміў, што насамрэч пераможаны якраз ён, усё роўна як якісьці цяжар прыбіў ягоныя плечы да зямлі. Суцяшала толькі тое, што цяперашняя сітуацыя больш нагадвала знаёмы яму расклад рэчаў у свеце. Ён уздыхнуў.

— Сесці тут дзеля таго, каб вы са спадаром Дэнтам схадзілі ў карчму?

— Так, вы абсалютна слухна ўсё зразумелі, — адказаў Фольксваген. — Менавіта дзеля гэтага.

Спадар Просэр зрабіў два знерваваныя крокі ўперад і спыніўся:

— Абяцаеце?

— Слова гонару, — паабяцаў Фольксваген. Потым павярнуўся да Артура. — Давай падымайся, — загадаў Фольксваген, — вызвалі для чалавека месца.

Артур падняўся з адчуваннем, што спіць.

Фольксваген кінуў спадару Просэру, які, засмучаны, агаламшаны, садзіўся ў гразюку.

Спадар Просэр падумаў, што ўсё ягонае жыццё нагадвала сон, і ён часам пытаўся, чый гэта сон і ці хоць мае яго ўладальнік насалоду ад таго сна. Гразь атачыла ягоны азадак, далоні ды прашылася ў боты.

Фольксваген строга зірнуў на спадара Просэра.

— І ніякіх паспешлівых руйнаванняў дамоў у нашу адсутнасць, ясна? — папярэдзіў ён.

— Ды проста думка да галавы прыйшла! — прастагнаў спадар Просэр. — Я ж нават абдумваць яе не пачаў, — працягваў ён, паваліўшыся на спіну, — проста мне падумалася, што такое дзеянне магчымае, і ўсё.

Ён убачыў, як прадстаўнік прафсаюза бульдозерыстаў набліжаецца да яго, і тады спадар Просэр, адкінуўшы галаву назад, заплюшчыў вочы. Ён спрабаваў упарадкаваць свае аргументы, якія мелі на мэце давесці, што ўжо ён сам не ўяўляе пагрозы душэўнаму здароўю сябраў прафсаюза. Аднак ён не быў пэўны на гэты конт — яго мозг, здавалася,

поўніўся галасамі, тупатам капытоў, дымам і пахам крыві. Гэтак адбывалася штораду, калі ён пачуваўся ашуканым і яму рабілася шкада сябе. Спадар Просэр ніколі не мог гэтага сабе патлумачыць. У вышэйшых вымярэннях, пра якія мы нічога не ведаем, магутны хан у такіх выпадках раз'юшана рыкаў, а спадар Просэр адно дрыжаў і румзаў. Ён ужо адчуваў кропелькі вадкасці пад сваімі паўкамі.

Бюракраты, якія напартачылі са зносам дому, узлаваны чалавек, што лёг у гразюку, няўцямыны чужаніца, які ўзвёў на яго дзікі, але да канца не зразумелы праклён, і невядомае войска коннікаў, што смяліся з яго ў ягонай жа галаве, — ну і дзянёк!

Ну і дзянёк. Фольксваген Гольф ведаў, што Артуравы дом не каштуе цяпер і затычкі ад дзіравай бочкі і што абсалютна няважна, зруйнуюць яго ў хуткім часе ці не.

А вось Артур па-ранейшаму нерваваўся.

— Але ці можам мы яму давяраць? — запытаў ён.

— Як на мяне, дык я б даверыўся гэтаму спадару ажно да канца свету, — сказаў Фольксваген.

— Ну, вядома, — сказаў Артур. — А гэта надоўга?

— Прыкладна на дванаццаць хвілін, — сказаў Фольксваген, — давай, мне трэба выпіць.